

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/22, p. 333-342

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12238>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Doç. Dr. Özcan BAYRAK –
Doç. Dr. Nermin YAZICI

This article was checked by iThenticate.

EDEBİYAT EĞİTİMİNDE PEYGAMBER KISSALARININ ROLÜ: YÛNUS KISSASININ BUKET UZENER'İN SU ROMANINDAKİ İZLERİ*

Hiclâl DEMİR**

*And olsun onların (geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin)
kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır.*

Yûsuf Suresi, 12/111

*Hayvan da ağaç da candır Evlâdım!
Kaldı ki, yunus, sadece bir yunus değildir!*

Buket Uzener - Su

ÖZET

Modern edebiyatta yazarlar zaman zaman tarihî gerçeklerden, peygamber kıssalarından, menkıbevi olaylardan yararlanırlar. Bu durum, anlatılan hikâyenin derinlik ve çağrışım zenginliği kazanmasını sağlar. Divan edebiyatından modern edebiyata gelen çizgide peygamber kıssaları, metne boyut katmanın yanı sıra ibret verici yönüyle de ele alınmış, eğitici bir işlev üstlenmiştir. Okur, bu hikâyeler ile hayal gücünü genişlettiği gibi yaşananlardan kendi hayatı için hisse çıkarır. Kıssa, günümüzde “hikâye”, “mesel” gibi anlamlara gelse de sözlük anlamına bakıldığında “bir kimsenin izini sürmek” ya da “nakletmek” manalarını da barındırır. Divan edebiyatında “iktibas” ve “telmih” yoluyla okura hatırlatılan bu kıssalar, modern edebiyatta roman ya da hikâyenin tamamına yayılabildiği gibi eserdeki temalardan biri de olabilir. Böylece bu kıssalar bir dönüşüm geçirerek geçmişten geleceğe süreklilik arz eder. Modern Türk edebiyatının önemli isimlerinden Buket Uzener’in *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları-Su* adlı romanında, dört unsurdan biri olan “su” ana izleği bağlamında Yûnus kıssasına yer verilmiştir. Yûnus peygamber, zor durumdan balığın karnında gizlenerek kurtulmuş, tövbe

* Bu makale, 20-23 Nisan 2017 tarihleri arasında Roma’da düzenlenen 3rd International Symposium on Language Education and Teaching (ISLET 2017)’de sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

** Yrd. Doç. Dr., Hitit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: hiclaldemir@hitit.edu.tr

etmiş ve halkını ikna edebilmek için sabırlı olması gerektiğini anlamıştır. *Su* romanında da Buket Uzuner, karakterlerinin dönüşümünde Yunus kıssasından yararlanmış, yeni neslin bu kıssayı ve altındaki dersi algılamasını istemiştir.

Bu çalışmada, kutsal kitaplardan *Tevrat*, *İncil* ve *Kur'an*'da geçen Yunus kıssasının Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları-Su* adlı romanındaki izleri takip edilecek, kıssanın dönüştürücü rolü, romanın kurgusu bağlamında açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yunus kıssası, Buket Uzuner, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları-Su*

THE ROLE OF THE PROPHETS' PARABLES IN LITERATURE EDUCATION: TRACES OF JONAH'S PARABLE IN BUKET UZUNER'S WATER NOVEL

ABSTRACT

In modern literature writers sometimes use historical facts, prophet parables, and occasional events. This allows the narrative described to be rich in depth and connotation. In the line from the modern literature of Divan literature, the prophets' parables have taken on a teaching function, which has been discussed in a salient way as well as the dimension of the text. While readers expand their imagination with these stories, they take out lessons for their own lives. Although parable comes to mean "story" or "adage" nowadays, the dictionary also includes the meaning of "tracing someone" or "transferring" it. These parables, reminiscent of the reader through the "iqtibas" and the "reference" in Divan literature, can be one of the themes in the work as well as spreading the novel or story in modern literature. Thus, these parables undergo a transformation, continuing from the past to the future. Buket Uzuner, as one of the associations of water in her novel *Water*, referred to the lie of the Prophet Jonah and realized the above-mentioned transformation and requested the new generation to perceive this episode and the lesson below. Prophet Jonah escaped a danger by taking refuge in the mouth of a fish, repented, and realized that he must show patience to turn his people from their evil. Buket Uzuner in the *Water* novel also benefited from parable of Yunus in the transformation of her characters; and she requested the new generation to perceive this episode and the lesson below.

In this study, the traces of the Jonah's parable in *the Qur'an*, *the Torah* and *the Bible* will be followed from the sacred books, and the role of the transforming this parable in Buket Uzuner's *The Adventures of Misfit Defne Kaman Water* novel will be tried to be explained in the context of the novel.

Turkish Studies

STRUCTURED ABSTRACT

Prophet parables, due to their richness in connotation, are one of the resources used by modern authors. Standing out with their exemplary aspect as well as bringing depth to the text, the prophet parables have a didactic function. Parables enable the readers to identify with the story and to avail themselves of the experiences; thus one the ways to convey the parables to the new generations is to include them in modern narrative forms. Usually embraced in the frame story in fictional narrative forms, the parables are embedded in modern life and offer the keys of a happy and peaceful life to modern people.

Buket Uzuner, who is one of the important names of modern Turkish literature, mentions the parable of Prophet Jonah within the context of “water” main theme in her novel *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları-Su [The Adventures of Misfit Defne Kaman-Water]* published in 2012. The novel touches upon the ancient Shaman culture in Anatolia and various subjects such as environmental problems, femicides, social factions due to denominational differences, etc. While the traces of “water” in Turkish culture from the beginning up to present have been followed, Prophet Jonah -one of the associations of water- has been a symbol leading to the change/transformation of the characters in the novel with his story.

Defne Kaman, the protagonist in the novel, is a journalist doing research on environment, women rights, etc. She prepared an article series on femicides. The novel treats the story of Defne Kaman, who has disappeared before the whole series are published. “Water” is the main theme in this story. That’s why, the prophet Jonah, who appears in three holy books along with other elements related to water, and his parable are also included in the story. Savaş Neşeli, who murdered his wife and began to follow Defne Kaman as she was aware of the fact, draws an analogy between Defne Kaman and the eyes of a dolphin that has approached the Kadıköy Quay in those days. At this point emerges another theme of the novel “metamorphosis”, one of the myths of Shaman culture. Even in the legends, the heroes get out of trouble by disguising as an animal in case of danger. The fact that Defne Kaman turns into a dolphin while the murderer is chasing her, and that she retrieves her body even after the arrest of the murderer make a reference to this old belief. Furthermore, the narrator protests that the acts of husbands who stab their wives asking for divorce are perceived normal, whereas a dolphin doing a favor to a human is regarded as only a fiction in mythological stories.

Prophet Jonah, mentioned in the three holy books (*the Torah, the Bible and the Qur’an*), managed to get through the trouble by sheltering in the belly of a fish. The author correlates this parable with the Shamanistic “metamorphosis” notion that means the disguise of Shamans in an animal. Prophet Jonah escaped a danger by taking refuge in the mouth of a fish, repented, and realized that he must show patience to turn his people from their evil. Likewise, Defne Kaman took the form of a dolphin to save her life; and Superintendent Ümit Kaman and Bibliopole Semahat who were searching Defne experienced a change/transformation during their pursuit. The parable implies that it

Turkish Studies

is not possible to solve the problems by ignoring them as was the case in Prophet Jonah's situation. Moreover, he was disappointed and frustrated with the disbelief of his people of whom he was in charge and he left them, then he realized his mistake and repented, which tells people not to despair in life in any case. Hoping against hope during life and keeping our patience are the hidden messages of Jonah parable for modern people.

Inclusion of Jonah parable in a modern novel with all its themes is an indirect way of infusing new generations with vital characteristic features such as standing firm against difficulties, continuing the struggle, being patient and tenacious, and not giving up hopes.

Keywords: Parable of Prophet Jonah, Buket Uzuner, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları-Su [The Adventures of Misfit Defne Kaman-Water]*

Kur'ân-ı Kerîm'deki kıssaların yol gösterme, ibret olma yönüyle eğitimde önemli bir rolü vardır. Çoğulu "kasas" olan "kıssa" kelimesi "anlatmak, hikâye etmek, izlemek, sözü nakletmek, bir kimsenin ya da bir şeyin izini sürmek" gibi anlamlara sahiptir. Dinî bir terim olarak ise "kıssa", "*Kur'ân*'da anlatılan tarihî olaylar ve peygamberlerin hayat hikâyeleri" anlamına gelir. *Kur'ân*'daki kıssalara bakıldığında bunların daha evvelki toplulukların hatalı davranışlarını kınamak, sözü edilen hataların yapılmaması gerektiğini hatırlatmak ve iyi özellikleri de övmek amacıyla yer aldığı görülür. Sonuçta, anlatılan tarihî olaydan ders çıkarmak, ibret almak gerektiği vurgulanmıştır. Yûsuf suresinde "And olsun onların (geçmiş peygamberler ve ümmetleri) kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır" (Yûsuf, 12/111) ifadesi yer alır. Yine Hûd suresinde "Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini (tatmin ve) teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz. Bunda sana gerçeğin bilgisi, müminlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir" (Hûd, 11/120) denmektedir.

Kıssalar, özellikle gelişme çağındaki çocuklara ve gençlere değer eğitimi kazandırmada temel kaynaklardır. Peygamberlerin ümmetleriyle aralarında geçen mücadelelere ve buradan çıkartılan sonuçlara *Kur'ân*'da ayrıntılı bir şekilde yer verilmesi, kıssaların, deneyimlerden yararlanma, özdeşlik kurma bağlamında eğitim yöntemi olarak kullanılmasını sağlar. Muhammed Aydın bir eğitim yöntemi olarak kıssaların işlevini şöyle belirler: "Kur'an kıssalarında ikna gücü ve duyguları eğitime fonksiyonu bulunmaktadır. O kıssalar sayesinde çocuk, sabretmeyi, doğru inandığı iş üzerine sebat etmeyi, yaptığı işlerde ihlaslı ve samimi olmayı öğrenir" (Aydın, 2007: 68).

Verilmek istenen mesajın genellikle dolaylı olarak verildiği kıssalar, bireye değer kazandırmada didaktik yöntemlere nazaran daha etkilidir. Okuyucuda bizzat olayın içindeymiş hissi uyandıran hikâye etme yöntemi sayesinde kıssayı okuyan kişi, farkına bile varmadan okuduklarından etkilenir ve anlatılanlardan ders çıkarır. Örneğin Hz. Eyup kıssası ile "hayır ve şerrin Allah'tan geldiği ve sabretmek gerektiği", Hz. Yûnus kıssası ile "sıkıntılara karşı sabırlı olunması gerektiği" bir ibret tablosu olarak sunulmaktadır. Geçmiş yaşantılar, içinde yaşanılan zaman ve gelecek için yol göstericidir. Kıssalar da geçmişi anlatırken geleceğe ışık tutmaktadır.

Bu çalışmada, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları-Su* adlı romanın izleklerinden biri olarak Yûsuf kıssası, karakterlerin değişimine/dönüşümüne etkisi ve günümüz insanına verdiği mesaj bağlamında incelenecektir. Ayrıca, modern bir romanda peygamber kıssalarının değer eğitimi bağlamında değerlendirilebileceği, örnek eser üzerinden dikkate sunulacaktır.

Yûnus Kıssası

Kur'ân-ı Kerîm'in haber verdiği peygamberlerden olan Hz. Yûnus, *Kitab-ı Mukaddes* ve *İncil*'de de yer alır. Kıssanın *Kur'ân* ve *Kitâb-ı Mukaddes*'te benzerliklerine rağmen bazı önemli hususlarda birbirinden ayrıldığını belirten Kadir Polater bu durumu şöyle özetler: “Evvelâ, *Kitâb-ı Mukaddes*'te bu kıssayla ilgili bazı olayların seyri, *Kur'ân*'da anlatılan olayların seyrine uymamaktadır. İkinci olarak da, *Kitâb-ı Mukaddes*'te Yûnus'la ilgili anlatılanlar *Kur'ân*'da peygamberlerle ilgili dikkat çekilen özelliklerle çelişmektedir” (Polater, 2007: 135).

Hz. Yûnus, bu ismi ile *Kur'ân*'da dört kez yer almış ayrıca “Zü'n-nûn”, “Sâhibü'l-hût” (balık sahibi) lakaplarıyla da anılmıştır. Bu lakaplarla anılması, büyük bir balık tarafından yutulması ve bir süre onun karnında kalması sebebiyledir (138). *Kur'ân*'a göre Hz. Yûnus kıssası üç safhada gerçekleşmiştir: “ a. Hz. Yûnus'un peygamber olarak gönderilişi ve bu esnada görev yerinden ayrılmasına kadar geçen süreç, b. Hz. Yûnus'un gemiye binişinden büyük bir balık tarafından yutulmasına ve ardından karaya çıkmasına kadar geçen süreç, c. Hz. Yûnus'un balığın karnından karaya çıkarılmasından sonraki tebliğ süreci (140).”

Sâffât suresinde Hz. Yûnus'la ilgili şu ifade yer alır: “Doğrusu Yûnus da gönderilen peygamberlerdendi” (Sâffât 37/139). Mensubiyeti ve nereye peygamber olarak gönderildiği belirtilmez. Ancak tefsirlerde ve dinî kaynaklarda onun Musul'a ait bir belde olan Ninova'ya peygamber olarak gönderildiği belirtilmektedir. Bu kaynaklara göre Hz. Yûnus, Ninova halkının içinden çıkmıştır. Bazı İslam bilginleri ise onun Filistin'de doğduğu ve İsrail ulusuna mensup olduğu görüşündedir (Polater, 2007: 140).

Kur'ân'da Hz. Yûnus'un peygamber olarak gönderildiği yerden ayrılışı “Sâffât”, “Kalem” ve “Enbiyâ” surelerinde şöyle ifade edilir:

“Hani o, dolu bir gemiye binip kaçmıştı” (Sâffât 37/140).

“Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi (Yunus) gibi olma” (Kalem, 68/48).

“Zünnûn'u da (Yunus'u da) zikret. O öfkeli bir halde geçip gitmişti; bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti” (Enbiyâ 21/87).

Müfessirlere göre bu âyetler -açık olmasa da- Hz. Yûnus'un görevlendirildiği yere tebliğ için gittiğine, oranın halkının iman etmeyeşine ve bu nedenle oradan ayrılışına delâlet etmektedir (Polater, 2007: 141).

Daha sonra Hz. Yûnus, tebliğ yerinden ayrılarak yaptığı hatayı anlamış, af dilemiştir: “Nihayet karanlıklar içinde ‘Senden başka hiçbir Tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum!’ diye niyaz etti” (Enbiyâ 21/87). Hz. Yûnus'un kendisini “zalim” olarak nitelemesinin sebebi, gücü yettiği hâlde maruz kaldığı sıkıntılara sabretmeyerek daha üstün olanı terk etmesi, şeklinde tefsir edilmiştir (Râzî'den aktaran Polater, 2007: 144).

Kıssanın ikinci aşamasında, Hz. Yûnus'un bindiği gemiden atılışı, balık tarafından yutulması, balığın karnında iken tövbe edip karaya çıkartılışı âyetlerde şöyle anlatılır:

“Gemide olanlarla karşılıklı kur'a çektiler ve kaybedenlerden oldu.”

“Yunus kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu.”

“Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı.”

“Halsiz bir vaziyette kendisini dışarı çıkardık.”

Turkish Studies

“Ve üstüne (gölge yapması için) kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik” (Sâffât 37/141-146).

Son safhada Hz. Yûnus karaya çıktıktan sonra tekrar tebliğle görevlendirilmiştir:

“Onu, yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik.”

“Sonunda ona iman ettiler, bunun üzerine biz de onları bir süreye kadar yaşattık” (Sâffât 37/147-148).

“Su Görüldüğünden Daha Fazlasıdır!”

Modern Türk edebiyatının önemli isimlerinden Buket Uzuner’in 2012 yılında yayımlanan *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları-Su* adlı romanında, dört unsurdan biri olan “su” ana izleği bağlamında Yûnus kıssasına da yer verilmiştir. Romanda, Anadolu’daki kadim Kaman kültürüyle birlikte çevre sorunları, kadın cinayetleri, mezhep farklılıklarının toplumsal yaşamda oluşturduğu bölünmeler gibi pek çok konuya temas edilmiştir. “Su”yun Türk kültüründeki izleri başlangıcından bugüne takip edilirken çağrıştırdığı isimlerden olan Yûnus peygamber, hikâyesi ile romandaki karakterlerin değişimini/dönüşümünü sağlayan bir simge olmuştur.

Romanda olaylar, küçüklükten itibaren özel bir çocuk olan idraki güçlü, basiret gözü açık gazeteci Defne Kaman’ın kaybolmasıyla başlar. Defne Kaman, sıcak bir yaz günü Kadıköy’den 20.45’te kalkan Barış Manço Vapuruna binmiş ancak vapurdan inmemiştir. Giyinişi, yaşam biçimi ve hayata bakışıyla modern bir Kaman olan ninesi Umay Bayülgen, annesi ve kız kardeşi, Defne’nin kaybolduğunu bildirmek için Kadıköy Karakolundaki Komiser Ümit Kaman’a giderler. Kamanlı olan ancak soyadındaki “Kaman”lık hakkında hiçbir şey bilmeyen Ümit Kaman’ın eski Türk inancı olan Kamanlık/Şamanlıkla tanışması romandaki izleklerden biridir.

“Anasır-ı erbaa” denilen dört unsurdan biri olarak yaşamın temelini oluşturan “su”, romanda farklı bağlamlarda karşımıza çıkar. Bir çevre aktivisti olan Defne Kaman, *SU Kitabı* adlı defterinde su ile ilgili şu düşüncelere yer verir:

SU vardı. Başlangıçta sadece SU vardı.

Evvelce gök, ay, güneş, hava, ateş, toprak ve ağaç yoktu. Sadece SU vardı.

SU ebedî başlangıçtı ve ondan önce hiçbir canlı olmadı.

SU’dan yaratıldı aslımız, SU’dur özümüz.

Ve böylece SU’yu mübarek bildik, SU’yu sevdik, SU’yu saydık ve SU’yu koruduk. (Uzuner, 2016: 77-78)

“Su” ana izleğiyle birlikte “yunus” da onun çağrışımlarından biri olarak romanda yer alır. “Yunus”, romanda öncelikle Komiser Ümit Kaman’ın kız arkadaşı Tasvir’in abisinin adı olarak anılır. Yunus ve Ümit Kaman askerde tanışmış ve arkadaş olmuşlardır. Ümit Kaman, bir ziyaret gününde Yunus’un kız kardeşi Tasvir’e ilk görüşte âşık olur. Ancak mezhep farklılığından dolayı her iki tarafın ailesi de bu aşka karşı çıkar. Tasvir, Karadeniz’deki akrabalarının yanına sürgüne gönderilir. Âşıklar için zor geçen iki yılın sonunda Tasvir’i başkasıyla nişanlamak isterler. Tasvir, nişan günü intihar girişiminde bulunur. Ancak bu aşamadan sonra ailesi evlenmelerine izin verir. “Özü iyi, mert” birisi olan ancak “gözünü töreler, gelenekler diye kör” (215) ettikleri Tasvir’in abisi Yunus, bu acı olay sonucu kendi değişimini/dönüşümünü yaşar.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/22

Bir sabah Kadıköy İskelesine gelen ve oradan ayrılmayan Yunus ile romanda “Yunus” a tekrar vurgu yapılır. Nerede olduğuna dair araştırmaların başladığı Defne Kaman ile iskeleden ayrılmayan Yunus arasında yavaş yavaş bir ilgi kurulmaya başlanır. Çünkü Ümit Kaman, iki kez Kadıköy’ün ara sokaklarında ıslak bir şekilde Defne’yi görmüş ve Defne, komisere şifre dolu kâğıtlar verip kaybolmuştur. Suda fazla durmaktan cildi buruşmaya başlayan Defne, konuşmaz ve belli ki bir tehdit/tehlikeden dolayı saklanmaktadır. Defne’nin *SU Kitabı*’nda yazdıkları, ıslak bir şekilde görünmesi ve vapurdan inmemesi Ümit Kaman’a onun suda saklandığını düşündürür:

Bugünlerde neye elimi atsam bir sudur aldı başını gidiyor (...) Âniden bütün hayatım su oldu, desem günaha girmem! Bizim eve Umay Nine’nin yollattığı, Defne Kaman’ın *SU Kitabı*’na bakılırsa zaten her şey, hepimiz sanki sadece sudan yapılmışız. Yani utanmasam, Defne Kaman’ın suda saklandığını düşünmeye başlayacağım neredeyse... İçimden bir ses, o kadının başı belâda ve o suda saklanıyor, diyor. (113)

İki gündür Kadıköy İskelesinden ayrılmayan Yunus’un bıçaklanmasıyla olaylar farklı bir boyut kazanır. Defne Kaman’ın verdiği şifrelerin *Kutadgu Bilig*’deki beyitlere ait olduğunu çözen ve Defne’nin yazılarını ilgiyle takip eden Ümit Kaman’ın yakın arkadaşı Sahaf Semahat de bu konuyla ilgilenmeye başlamıştır. Yunus soykırımı konusuna ilk kez Defne Kaman’ın Japonya’da hazırladığı “Yunus Sevmeyen İnsan Yunus’a Varamaz” (182) başlıklı yazı dizisiyle dikkat kesilen Sahaf Semahat, bu yazıdaki bilgileri hatırlayıp yaralı Yunus’a dokunur ve onu hayata döndürür. Yunus’a dokunurken istemsizce kurduğu “Ah sana nasıl kıydılar Defne!” (182) sözleri, Defne’nin tehlike karşısında metamorfoz geçirerek Yunus’a dönüştüğünü düşündürür. Daha önce de zaman zaman ortadan kaybolan Defne’nin bu durumunu Umay Nine karakolda şöyle açıklamıştır: “Canım onlara kaybolma denmez Evlâdım, Defnemiz zaman zaman yer değiştirir, şekil değiştirir, gider, biraz dolaşır ama sonra gelir...” (6) Şamanizmde Şaman’ın başka bir canlılığın şekline bürünmesi olarak görülen bu olay, İslamiyetin kabulü ile “donuna girmek” olarak adlandırılmıştır. İlk dervişlerden Hacı Bektaş Veli, turna; Abdal Musa, güvercin donuna girmiştir. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi* adlı eserinde “balık donuna girme”nin kuzeydeki balıkçı Hoca Avul Türklerinin destanlarında görüldüğünü belirtir (Ögel, 1995: 535). Eski Türk destan ve masallarını küçük yaşta itibaren okuyan Defne, elbette Manas destanındaki prensesin (prens Ayçöreği) başı sıkıştığında kuğuya dönüştüğünü biliyordu (Uzuner, 2016: 185). Anneanesi Umay Nine de zaten Defne’yi “Ayçöreğim” diye sevmektedir.

Yaralı Yunusla kaybolan Defne’nin özdeşleştirildiğini, Yunus’un iyileşmesinden sonra Umay Nine’nin söylediği şu sözlerden de anlamak mümkündür:

Günlerdir akıtmaktan, gözümde yaş kalmadı. Perişandım... Ancak bugün o Yunus kurtulunca dünyalar benim oldu. Şimdi biraz rahatladım! (...) Evet, şimdilik güvencede sayılır ama her kim veya kimlerden kaçırıyorsa, onlar yakalanmadan Defneciğim geri dönmez, mümkün değil dönemez! Besbelli ona kötülük etmek isteyenler var. Ancak suyun içinde kalmaya daha fazla dayanamaz... (200-201)

Defne’nin vapura binmesi ancak vapurdan inmemesi, onun Yunus donuna girdiği yahut Yunus peygamber gibi Yunus’un karnında saklandığı izlenimini vermektedir.

Turkish Studies

“Yunus Peygamber Kıssası Günümüzde Bize Ne Söylüyor?”

Umay Nine, bu noktadan sonra Sahaf Semahat'e Yûnus kıssasını anlatmaya başlar. Öncelikle kıssaların işlevi üzerinde duran Umay Nine, kutsal kitaplarda, insanlara güzel huy ve ahlak kazandırmak amacıyla verilen nasihatleri daha anlaşılır ve ilginç kılmak için sık sık peygamberlerin başından geçen olaylara yer verildiğini belirtir (202).

Semahat'in Yûnus kıssası hakkında kulaktan dolma bilgilere sahip olduğunu gören Umay Nine, kıssayı daha ayrıntılı olarak anlatmaya başlar: Yûnus peygamberin hikâyesi önce *Tevrat*'ta Jonah Peygamber, sonra *İncil*'de Johannus Peygamber olarak yer almıştır. Yûnus peygamber Ninova halkı kendisine iman etmeyince halkına öfkelenip bir gemiyle orayı terk etmek istemiştir. Gemi, Dicle nehrindeyken büyük bir fırtına kopmuş, gemideki yükü hafifletmek için bütün eşyalar denize atılmıştır. Bunlar yetmeyince bir kişinin atılması gerekmiş ve kurada Yûnus peygamber çıkmıştır. Yûnus peygamber suya düşünce onu bir balık yutmuştur (202-203).

Yûnus peygamberle ilgili kıssayı anlatmaya devam eden Umay Nine, Sâffât ve Enbiyâ surelerini hatırlatarak Hz. Yûnus'un balığın karnında hatasını anlayıp tövbe ettiğini ve tövbesinin kabul edildiğini aktarır. Kıssayı ayrıntılarını öğrenen Semahat, kıssadan çıkarılacak hisseyi tam anlayamamıştır. Bu nedenle Umay Nine'ye tekrar sorar: “Yunus peygamber kıssası günümüzde bize ne söylüyor?” (207) Umay Nine şu cevabı verir: “İster balık karnında, ister otobüsle, uçakla, başka bir yere kaçarak sorunları çöremezsin, Evlâdım. Bir de, hayattan ümidini kesmeyeceksin! Ne olursa olsun, başına ne gelirse gelsin, ümidi asla kaybetmeyeceksin” (208).

Yaşadığı -romanda açıklanmayan- olay neticesinde ailesinden ayrılıp İstanbul'a gelen, burada izini kaybettirip kitaplar arasında kendine yeni bir hayat kuran, “yalnız bir genç kadın” olarak yaşayabilmek için de dişil kimliğinden uzaklaşıp âdeta cinsiyetsiz bir hâl alan Sahaf Semahat'in elbette bu sözlerden çıkaracağı dersler vardı. Kaybolan Defne Kaman'ın izini sürerken yaralı yunusu kurtarması ve Umay Nine'nin anlattığı Yûnus kıssasının günümüz insanına söyledikleri, Semahat'in kendi hayatındaki değişimin/dönüşümün habercisiydi.

Komiser Ümit Kaman da Defne'yi ararken yaşadıkları ve öğrendikleriyle bir dönüşüm geçirmiştir. Öncelikle soyadındaki “Kaman”lık hakkında bilgi sahibi olan Ümit Kaman, özünde insan sevgisi ve sevinci olan bu inanış sayesinde ailesinin ve toplumsal düzenin baskılarıyla kaybettiği hayatının kontrolünü yeniden eline alma cesaretini bulur. Bu kayıp vakasının kendisine gelmesindeki hikmeti çözmüştür: “Belki de bu Defne Kaman ve ninesi Şaman'dır ve kadın sadece bana bir iyilik etmek için kaybolmuştur. Benim taş kafam da, böylece, törelerin de, ailenin, geleneğin de aslen insan mutluluğuna hizmet etmek için var olduğunu sorgulama cesaretine kavuşmuş olacaktır?” (158)

Bu aşamadan sonra Defne Kaman'ın kaybolmasıyla ilgili sır perdesi aydınlanmaya başlar. Defne Kaman, gazetede yayımlanan “Adını Erkek Cinayetleri Koydum” adlı beş bölümlük yazı dizisinin üçüncüsü yayımlandıktan sonra ortadan kaybolmuş, yazı dizisine de son verilmiştir. Olayın arkasında bir “kadın cinayeti” çıkar. Defne Kaman'ın bu konuyla ilgilendiğini öğrenen ve kocası tarafından ölümle tehdit edilen Sakine Neşeli, kendisinden yardım istemiştir. Sonunda eşini öldüren Savaş Neşeli, olaydan haberi olduğu için Defne Kaman'ı da öldürmek istemiş, onun peşine düşmüştür. Vapurdan inmeyince ya orada ya da denizde gizlendiğini düşünmüş, o sıralarda iskeleye gelen yunustan şüphelenmiş, yunusun gözlerinin Defne Kaman'ın gözleri gibi yeşil olduğunu ve onun gibi baktığını görünce de onu bıçaklamıştır. Defne, peşindeki katil bulunana kadar suyun içinde saklanmıştır.

Anlatıcı, romanın sonunda toplumsal hafızada yer eden inanılanlar/inanılmayanlar karşılaştırması yapar. Yanlış olduğu hâlde toplumsal kabullerle normalleştirilen davranış biçimleriyle metafizik olduğu düşünülüp kabul edilmeyen olayları karşı karşıya getirir. İnsanlar, namus uğruna işlenen cinayeti tabii karşılarken Yunus'un bir insanı koruyacağına ve/veya insanın ölümden kurtulmak için Yunus'a dönüşebileceğine inanmamışlardır. "Çünkü bir insanın hayvana dönüşmesi, bir hayvanın insan hayatı kurtarması mantıksız, gerçeküstü, masalsi, çocuksu, hattâ hayâlperestçeydi ve yalnızca efsanelerde, mitolojik anlatılarda olurdu" (308). Oysa Defne Kaman, bu efsaneleri, destanları küçük yaştan itibaren babaannesi Umay Nine sayesinde biliyordu ve *SU Kitabı*'na bu konuyla ilgili şunları yazmıştı: "Ben çocukluğumda öğrendiğim Yunus Peygamber ve Hızır kıssalarından beri, zor duruma düşen 'iyi insanlar'ı balık kılığına girmiş Hızır kurtarır diye inanmayı hep sevdim. Bu balık da daima YUNUS oldu" (233).

Sonuç

Buket Uzuner, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları-Su* adlı romanında, kadın cinayetlerini konu alan yazı dizisinin tamamı yayımlanmadan ortadan kaybolan Defne Kaman'ın hikâyesini anlatır. Bu hikâyede "su" ana izlektir. Bu nedenle su ile ilgili diğer unsurlarla birlikte üç kutsal kitapta da yer alan Yunus peygamber ve onun kıssasına da yer verilmiştir. Karısını öldüren ve olaydan haberdar olduğu için Defne Kaman'ın da peşine düşen Savaş Neşeli, o günlerde Kadıköy İskelesine gelen Yunus'un gözlerini ve bakışlarını Defne Kaman'a benzetir. Bu noktada, romanın izleklerinden biri olan "metamorfoz/donuna girmek" miti karşımıza çıkar. Destanlarda da kahramanlar tehlike anında bir hayvan şekline bürünerek zor durumdan kurtulurlar. Defne Kaman'ın katil peşindeyken Yunus'a dönüşmesi, ancak katil yakalandıktan sonra ortaya çıkması bu eski inanışa gönderme yapmaktadır. Aynı zamanda anlatıcı, kendilerinden boşanmak isteyen eşlerini bıçaklayan kocaların yaptıkları normal karşılanırken bir Yunus'un insana iyilik yapmasının yalnızca mitolojik anlatılarda görülen bir durum sayılmasına itiraz eder.

Romanda, insanlara iyi ahlaki özellikler kazandırmak için kutsal kitaplarda yer alan peygamber hikâyelerinden biri olan Yunus kıssası da "su" bağlamında ele alınmıştır. Üç kutsal kitapta da yer alan Yunus peygamber, zor durumdan balığın karnında durarak kurtulmuştur. Yazar bu kıssayı, Şamanizmde şaman/kamların bir hayvan kılığına bürünmesi "metamorfoz/donuna girmek" kavramıyla bağdaştırmıştır. Hz. Yunus, bir balığın ağzında yaşayarak tehlikeli bir durumdan kurtulmuş, tövbe etmiş ve halkını ikna edebilmek için sabırlı olması gerektiğini anlamıştır. Defne Kaman da -bir insan olarak- canını kurtarmak için Yunus şekline bürünmüş, Komiser Ümit Kaman ve Sahaf Semahat'in olayın çözümü aşamasında hayatlarını sorgulayıp bir değişim/dönüşüm yaşamalarına sebep olmuştur. Kıssada, Yunus peygamberin zor bir durumdan uzaklaşması ile zorluklardan kaçarak sorunları çözmenin mümkün olmadığına işaret vardır. Aynı zamanda, tebliğ için gönderildiği halkın yola gelmemesi nedeniyle ümidini kesip oradan ayrılması, sonradan hatasını anlayıp af dilemesi, her ne olursa olsun hayattan ümit kesmemek gerektiği yolunda insanlara ders vermektedir. Yaşam olduğu müddetçe ümidi kesmemek ve sabırlı olmak, Yunus kıssasının günümüz insanına verdiği mesajlardır.

İçerdiği diğer izleklerle birlikte Yunus kıssasının modern bir romanda yer alması, yeni nesle edindirilmek istenen, zorluklar karşısında pes etmeme, mücadelecilik olma, sabırlı olma, sebat etme, ümidini kaybetmeme gibi yaşamın devamı için gerekli karakter özelliklerinin kazandırılmasına dolaylı yoldan hizmet etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydın, Muhammed (2007). “Çocuk Eğitiminde Kur’an Kıssalarının Önemi”. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14: 69-76.
- Kur’ân- Kerîm Açıklamalı Meâli* (2013). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ögel, Bahaeddin (1995). *Türk Mitolojisi*. C. II. Ankara: TTK Yayınları.
- Polater, Kadir (2007). “Kur’ân ve Kitâb-ı Mukaddes’e Göre Yûnus Kıssası”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. VII, 2: 133-161.
- Uzuner, Buket (2016). *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları-Su*. 8. Baskı. İstanbul: Everest Yayınları.